

Hvor bøgen spejler

Skovens træer, natur og historie med Langeland som eksempel

Af forstkandidat Jørgen Nimb Lassen, Landskabsværkstedet

Skoven er mere end en vedfabrik. Se bare på Langelands skove. Selv om de udefra måske kan synes ret ens, vil man opdage en rig variation af både skovnatur og skovkultur hvis man giver sig tid til at gå ind i dem. Naturforholdene veksler hurtigt på øen hvor 6.000 års omfattende menneskelig påvirkning og udnyttelse har sat sine spor. Skovtyperne går fra den næsten 'urørte' naturskov til de meget 'rørte' stubhaver. Ikke mindst de sidste 200 års forstlige styring har gjort sit til skovens nuværende indhold af natur og kultur, men nok ikke altid med lige heldig hånd.

Historien kan læses i Henrik Stauns formidable værk 'Skove og Skovbrug på Langeland'. Bogen er skrevet i stor kærlighed til Langeland og dens skove, men den er ikke kun lokalhistorie. Bogen handler om danske skove og skovbrug i helhed - med Langeland som det glimrende eksempel.

Det frie fælles gode

Historien rækker langt tilbage. Den første tid afdækkes mest ved hjælp af pollenanalyser, bl.a. fra en udgravning af en boplads fra jægerstenalderen på Flådet - et 65 hektar stort mosedrag syd for Tranekær, og senere ved grundige analyser af bl.a. byers stednavne, kort og skriftlige kilder.

Bl.a. indgår her skovbeskrivelsen af 1682 og 1688-matriklen som er transskriberet af Børge Sander og gengivet i sin helhed. For skovhistoriedyrkeren er ren fornøjelse. For andre fagfolk en smule omstændeligt. Anderledes alment interessant er gennemgangen af skovbrugets historie. Hvordan brugen af skovene helt frem til 1700-tallet mere eller mindre var et frit fælles gode hvor ingen eller meget få kærede sig

om hvorvidt skovdriften nu og så var bæredygtig.

Skovene var vedfattede og uden forstlig styring, men havde et meget stort naturindhold. For så længe mennesket har brugt skoven til brændsel, husbyggeri, gærdsel, græsning, oldendrift mv., var der både sol og skygge, udlevede træer side om side med unge, friske træer, talrige fugtige lavninger, småsøer, mosehuller med en frodig vegetation hvor det var muligt. Samtidig bølgede skovgrænserne frem og tilbage i landskabet efter naturens lovmæssigheder.

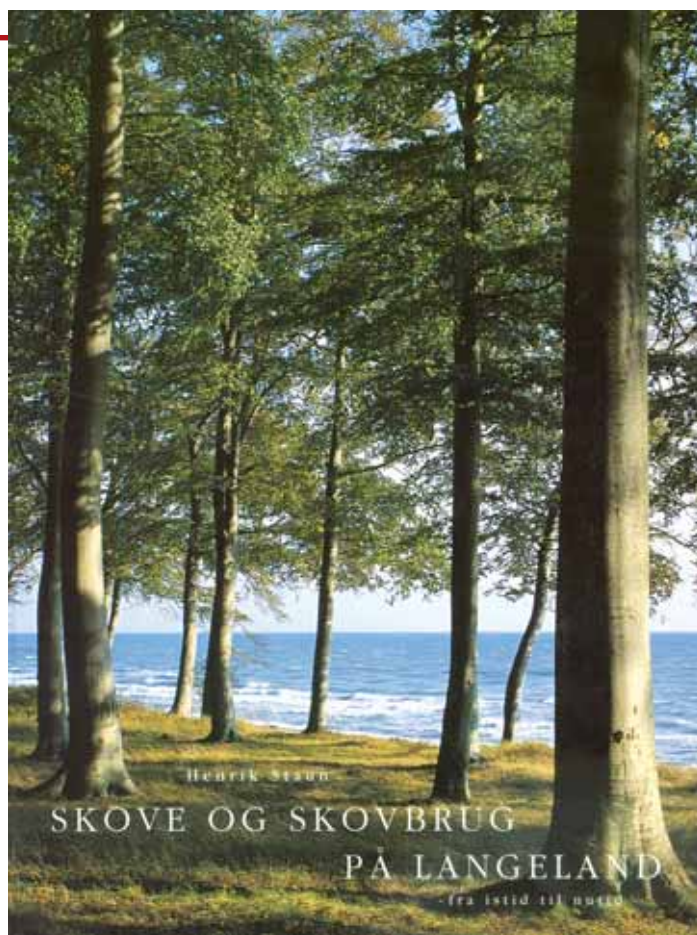
Alt dette stoppede med Landboreformerne i slutningen af 1700-tallet og 1805-skovforordningen der ifølge Staun reddede mange af vore skove i sidste øjeblik. Miljøhistoriske forklaringer (f.eks. import af stenkul og introduktion af kløver), sådan som historikeren Thorkild Kjærgaard har lanceret dem, forbigås derimod i tavshed.

I spidsen for redningsaktionen stod ifølge Staun Reventlow som får et par fine lovord med på vejen. Han står i skarp modsætning til datidens storskydende og selvovervurdrende adelslægter og finansfolk hvis eneste sigte var at tjene penge til sig selv. De havde ikke blik for skovens landskabelige betydning i reformperioden der først og fremmest handlede om at fremme produktionen.

Studeprangere

Professor Christian Olufsen rettede i 1811 som en af de første opmærksomheden på skovens store betydning for en egns landskabelige skønhed. Han skrev som konsekvens af indfredningerne og udskiftningen nogle helt uforglemmelige ord der gengives i bogen:

„Statsoeconomen, der reg-

Det var netop på Langeland at Oehlenschläger i 1823 skrev sin berømte sang om bøgen der spejler sin top i bølgen blå. Det gør den stadig - sådan som forsidebilledet så smukt viser.

ner nøie...bør optage et nyt Datum i sine kalkuler, Følelse for Naturskønhed, og lade Regningen henligge indtil han er vis paa, om denne Følelse er af eller uden Værdi, fordi den ikke kan anslaaes i Penge, eller om Naturskønhed er en unyttig Egenskab ved et Land, som er bestemt til at beboes af dannede Mennesker". Og han giver sin meget rammende og ofte citerede begrundelse for at et landskab også skal rumme æstetiske værdier. „Hvorfor skal Landet endelig være skjønt? – kan en Studepranger spørge. Fordi alle Mennesker ikke ere Studeprangere!“

Citatet er godt at bringe frem i en tid hvor skovens natur, kulturhistoriske spor og æstetiske betydning måske igen er i fare. Siden 1970'erne og 80'erne har ikke mindst rationalisering og effektivisering, herunder nye administrationsprincipper gjort at lokale skovridere og skovfogeder snart er en saga blot.

Ikke samme motivation

I dag varetages skovens tarv mere eller mere af fremmede

skovfogeder der kommer og går og af ikke-lokalkendte skoventreprenører der med store maskiner arbejder døgnnet rundt under hårdt tidspres. De har sjældent de samme muligheder som lokalkendte skovfolk for at sikre skovens bæredygtighed, og dens kulturspor: stendysser, jættestuer, bronzealderhøje, skibssætninger, skålsten, højryggede agre, gærder og diger m.v. der for en ikke-lokalkendt kan være gemt godt af vejen. De vil næppe lægge samme energi, sjæl og motivation i arbejdet som Kruhoffer, Fløytrup og Staun der har efterfulgt hinanden som skovrider på Langeland.

Man bliver også en anelse bekymret over den skovpolitiske situation hvor plejekrævende kulturbevoksninger ændres til 'urørt skov'. Det skal bl.a. ske i den sydlige del af Vester Stigehave på Langeland. Her kan man finde mange meget maleriske og knudrede gamle ege og bøge helt tilbage fra 1700-tallet hvor man ikke plantede, men base-rede skovens foryngelse på selvsåning. Nu kommer egne

il alvorlige vanskeligheder fordi de i den kommende urørte skov efterhånden får mere og mere skygge fra opvoksende bøgetræer. Man kan frygte at styrelsen kamuflerer statens spareiver ved blot at omdefinere plejekrævende kulturarealer til 'urørt skov' som samtidig passer fint ind i naturskovsstrategien.

Uden skønmaleri

For Staun er glæden ved at færdes i skoven sammensat af mange forskellige sanseindtryk. Den friske luft, årstidernes skiften, fuglene og dyrene man måtte se og høre, skovbundens urteflora og duftene. Sanseindtryk som godt kan være forskellige fra menneske til menneske, men hvor Staun gør gældende at jo mere man ved, jo bedre er oplevelsen.

Blidt tages vi i hånden for at opleve skovens forårsbebudere - bøgskovens anemoneflor, majfloraen osv., for derefter at høre hans glæde ved sommerens hindbær og brombær, askeskovens orkidéer, ellesumpens særlige bregneflor samt genkendelsen af skovens forskellige græsser og karakteristiske urter.

Herudover gør han opmærksom på skovens mangeartede dyreliv og dets betydning. Uden at skønmale. Han kaster kritisk lys på skovens truede dyreliv, på det kommercielle opdræt af fasan og ænder til skydefugle og på indførelsen af dådyr for trofæjagtens skyld. For nok er dyrene populære blandt jægerne, men set i større økologisk sammenhæng kan deres store antal også være meget uheldig og uønsket.

Jagtvæsenets ensidige fokus på fasanen, gråanden og hjortevildtet har da også både før og nu medført en urimelig hetz mod rovdyr som ræv, grævling, mår og lækat, ligesom skovens rovfugle har lidt en krank skæbne. De er ellers vigtige dyr for skovens økologi og dyreliv, idet rovdyr bl.a. regulerer musebestanden og tager anskudte og syge dyr.

Og dåvildtet trykker råvildtet, samtidig med at det lystigt æder den selvsåede træopvækst. Det giver igen begrænsninger for at gennemføre det

ellers for tiden eftertragtede naturnære skovbrug som bygger på skovens egen dynamik og evne til selvregulering.

Lyriske mestre

Forfatteren er ikke bleg for at give sin mening til kende eller for at bruge nogle af historiens lyriske mestre til at styrke argumentationen. Læs blot Frank Jægers ord om fasanen som jo er lidt af en fremmed fugl i det danske landskab:

„ (...) Hejrerne stod som lysegrå Pinde, ganske tynde, ganske stille, med Næbbet i Vejret, lodrette fra Næspids til Fod. Det saa helt vanvittigt ud. Saa var der, naturligvis, en Fasan lige i Nærheden, der begyndte at skræppe op. Denne irriterende Fugl, denne Tamhøne, der leger vild, selvom den er udklækket på Samlebaand, et hysterisk Apparat, Dumheden lyser ud af dens Drankerøjne, daarlig Flyver, larmende og lapset, men ellers udansk. Den skreg op og straks gik Hejrerne i luften (...)”

Eller når Staun mindes nogle af skovrider Poul Lorentzens ord fra 1920'erne der i sin tid var med til at gøde jorden for fortidsmindernes generelle fredning i 1937: *„Det turde være et spørgsmål, om ikke de gravhøje, vore forfædre rejste for årtusinder siden, og som*

kan stå som et storladent syn for kommende slægter gennem nye årtusinder, burde være hele nationens eje frem for at være prisgivet den enkelte besidder i det korte åremål, det er ham beskåret at dyrke sin jord (...)”

Skovens blod

Staun var i sin tid som skovrider på Langeland kommet i 'produktionsrus' som han selv kalder det. Han var ubetænksomt kommet til at tilplante en bronzealderhøj med douglasgraner. Men intet er jo som bekendt så skidt at det ikke også er godt for noget. Fredningsstyrelsen pålagde straks skovrideren at rette op på det pinlige fejltrin som han ikke er stolt af i dag.

Det blev begyndelsen på udbytterigt samarbejde med Langelands Museum. I første omgang med museumsinspektør Skaarup der sammen med Staun og på foranledning af misøren systematisk rejste rundt til øens skove for at se på plejebestand og lovovertrædelser ved de allerede kendte fortidsminder. Det var den senere museumsinspektør Ole Mortensen der i 1993 bad Staun om at skrive en bog om skovene på Langeland.

Den har været ventetiden værd. Første del handler bredt

om indholdet i de langelandske skove, deres biologi og kulturspor. Den næste del handler om de langelandske skoves kulturhistorie fra isen slap sit tag og op til nutidens skovsituation. Den tredje og sidste del fortæller om 60 af Langelands skove, deres karakteristika, naturmæssige og kulturhistoriske betydning, samt æstetiske kvaliteter. I alt 550 sider mættet med indholdsrigt stof som forudsætter, men også fortjener tid og fordybelse.

Bogen er skrevet med et sjældent indfølt helhedssyn. Den har et væld af fine illustrationer og billeder. Henrik Stauns formulerer sig klart og enkelt, selv i vanskelige spørgsmål. Det evner han fordi han mestrer sin metier, og fordi han elsker sin gerning. Skovens blod løber i hans årer.

Først og sidst handler det om træerne. De lever, de ældes og de dør. Og som svar på det drilagtige spørgsmål til den ivrige skovmand: Kan de så også tale? svarer Staun med Carsten Hauch og Baudelaire: „Ja, selvfølgelig kan de det, men kun til ham eller hende der forstår deres sprog. Træer har en sjæl!” □

Henrik Staun: Skove og skovbrug på Langeland - fra istid til nutid. Langelands Museum 2005. 560 s.

Den 120-140 år gamle, smukke bøgebevoksning risikerer snart fældning. Dens økonomiske værdi er tæt på at kulminere, hvorimod dens naturmæssige værdi stiger dag for dag. Ligeledes minimeres skovens æstetiske værdi hvis bevoksningen fældes eller udtyndes kraftigt for at skabe plads til selvforyngelse eller indplantning.